

The Collection of
Multidisciplinary Waqf Studies – III –

CONTEMPORARY LEGAL ISSUES OF AWQAF

Editors

Dr. Osman Yılmaz

Dr. Afra Uysal

Dr. Meryem Solmaz

Res. Assist. Muhammet Talha Kaan

The Collection of
Multidisciplinary Waqf Studies -III-

**CONTEMPORARY LEGAL
ISSUES OF AWQAF**

The Collection of Multidisciplinary Waqf Studies – III CONTEMPORARY LEGAL ISSUES OF AWQAF

Editors

Dr. Osman Yılmaz

Dr. Afra Uysal

Dr. Meryem Solmaz

Res. Assist. Muhammet Talha Kaan

Copyeditor

Şeyma Kılıç

ISBN

978-625-96445-3-0

1st Edition

İstanbul - 2025

İBER STK Press

45

Executive Editor

Savaş Cihangir Tali

Publishing Director

Ayşenur Alper

Design

IHU Press

Cover Design

IHU Press

Layout

Muhammed Muttaki Topcu

Imprinting and Binding

METEKSAN

Certificate No: 46519

The Collection of multidisciplinary Waqf studies – III : contemporary legal issues of awqaf / editors Osman Yılmaz, Afra Uysal, Meryem Solmaz, Muhammet Talha Kaan ; copy editor Şeyma Kılıç ; -- First edition. -- İstanbul : Ibn Haldun University Press, 2025.

132 p. ; 25 cm. -- (İBER STK Press ; 45).

Bibliographical references.

ISBN 978-625-96445-3-0.

1. Waqf_ Charitable uses, trusts, foundations. 2. Charitable endowments and trusts. 3. Waqf and Islamic finance.

KBP 4580

297.63

This publication was authorized by Decision No. 3 of the Publishing Board of Ibn Haldun University, dated June 14, 2024.

© All rights reserved. Expect for excerpts cited in a review or similar published discussion of this publication, no part of this work may be any means whatever including electronic without prior permission of the copyright owner.

Ibn Haldun University Press is a department of Ibn Haldun University

Publishing Certificate No: 51227 | Ordu St. No:3, 34480 Başakşehir /İstanbul

yayinevi@ihu.edu.tr | press@ihu.edu.tr

The Collection of
Multidisciplinary Waqf Studies -III-

CONTEMPORARY LEGAL ISSUES OF AWQAF

Editors

Dr. Osman Yilmaz

Dr. Afra Uysal

Dr. Meryem Solmaz

Res. Assist. Muhammet Talha Kaan

İBERSTK

Osman Yılmaz (Dr.)

He is a faculty member at Istanbul Sabahattin Zaim University, Faculty of Educational Sciences, Department of Arabic Language Education. He has various studies and courses, especially in the field of Islamic sciences and Arabic language education. In addition, Dr. Yılmaz has held various managerial positions at the İlim Yayma Foundation for years and has carried out foundation activities in Türkiye. Dr. Yılmaz speaks Turkish, English and Arabic.

Afra Uysal (Dr.)

She is a faculty member at Ibn Haldun University Faculty of Law, Department of History of Law. She has studies and lectures in various fields of history of law, especially the history of Turkish civil law, Ottoman law, Islamic law and comparative legal history. Dr. Uysal speaks Turkish, English and Arabic.

Meryem Solmaz (Dr.)

She is a faculty member at Ibn Haldun University Faculty of Law, Department of Civil Law. She has studies and lectures in various fields of civil law, especially foundation law, family law, law of contracts. Among other books and articles, her book on the legal status of old foundations in Türkiye was published in 2020. Dr. Solmaz speaks Turkish, English, Arabic and German.

Muhammet Talha Kaan (Res. Asst.)

He is a research assistant at Ibn Haldun University Faculty of Law, Department of Administrative Law, specializing in administrative law, aviation law, artificial intelligence law, and foundation law. He has authored several articles and presented conference papers on these subjects. Kaan speaks Turkish, English, and has basic proficiency in Arabic.

Table of Contents

Preface	9
Foreword to the Third Volume	11
Üçüncü Cilde Önsöz	15
Çalışanlar ve İşçiler Lehine Yardım Vakıfları / <i>Aid Foundations for the Benefit of Employees and Workers</i>	
Prof. Dr. Şükrü Yıldız	17
İcareteynli ve Mukataalı Taşınmazların Vakıflar Kanunu'nun 17. Maddesi Çerçevesinde (Mahluliyet Halinde) Vakfı Adına Tescil Edilmesi / <i>Return of Immovable Properties' Ownership with Ijareteyn and Mukataa to the Foundation within the Framework of Article 17 of the Law on Foundations</i>	
Prof. Dr. Ömer Çınar	35
Constitutional Interpretations of the Law of Endowments in Northern Cyprus: A Comparative Legal Approach	
Assist. Prof. Osman Safa Bursalı	51
Galle Fazlasından Vâkıfın Erkek Evlatlarının Yararlanmasını Ayrımcılık Yasağı Kapsamında Değerlendiren Anayasa Mahkemesi Kararının İncelemesi / <i>Examination of the Decision of the Constitutional Court which Evaluates the Benefit of the Male Sons of the Endower from the Surplus Income of the Foundation within the Scope of the Prohibition of Discrimination</i>	
Arş. Gör. Yavuz Selim Kol	67
Vakıflar İçin Vergi Muafiyeti Statüsü / <i>Tax-Exempt Status for Foundations</i>	
Melike Kaya Karahanlı	95
Mosque Inheritance in Nigeria: Causes and Solution	
Habeebulah Olawale Alawiye	113

Foreword to the Third Volume

It is with great academic pride and a sense of responsibility that we present the third volume of the *Collection of Multidisciplinary Waqf Studies*. This volume continues our collective journey to explore the evolving dimensions and contemporary implications of the waqf institution. Building on the foundations of the first and second volumes, this third edition strengthens our commitment to fostering both historical insight and forward-looking perspectives on waqf as a dynamic legal, social, and ethical construct.

A distinguishing feature of this volume is its bilingual structure, comprising both Turkish and English articles. This dual-language format not only broadens the accessibility of the volume but also exemplifies our aim to nurture a truly global and inclusive scholarly discourse around waqf studies. Through this format, the collection bridges legal traditions and cultural contexts, opening up new pathways for comparative and cross-disciplinary reflections.

This book begins with the article titled “*Çalışanlar ve İşçiler Lehine Yardım Vakıfları*” (*Aid Foundations for the Benefit of Employees and Workers*). This chapter revisits the waqf mechanism from a labor rights perspective, offering a compelling exploration of how aid-focused endowments can be structured to serve workers and employees. Grounded in historical practice and social justice considerations, it proposes new strategies for empowering labor through waqf models.

The second article, “*İcareteynli ve Mukataalı Taşınmazların Vakıflar Kanunu’nun 17. Maddesi Çerçevesinde (Mahluliyet Halinde) Vakfı Adına Tescil Edilmesi*” (*Return of Immovable Properties’ Ownership with Ijareteyn and Mukataa to the Foundation within the Framework of Article 17 of the Law on Foundations*), delves into a crucial legal dimension of waqf governance.

By focusing on property rights and institutional continuity, this chapter provides a nuanced analysis of Article 17 of the Turkish Foundations Law, unpacking its implications for the re-registration of endowed real estate in cases of vacancy.

The third article, “*Constitutional Interpretations of the Law of Endowments in Northern Cyprus: A Comparative Legal Approach.*” This article presents a unique comparative legal analysis by evaluating the waqf framework in Northern Cyprus within a constitutional context. It enriches the broader literature by examining how legal pluralism and state formation processes influence waqf interpretations and governance.

In the fourth article, “*Galle Fazlasından Vâkıfın Erkek Evlatlarının Yararlanmasını Ayrımcılık Yasağı Kapsamında Değerlendiren Anayasa Mahkemesi Kararının İncelemesi*” (*Examination of the Decision of the Constitutional Court which Evaluates the Benefit of the Male Sons of the Endower from the Surplus Income of the Foundation within the Scope of the Prohibition of Discrimination*), offers a critical constitutional analysis. It examines a landmark decision by the Turkish Constitutional Court, scrutinizing gender-based beneficiary clauses in vakfiye documents in light of anti-discrimination norms and contemporary legal values.

In the fifth article, “*Vakıflar İçin Vergi Muafiyeti Statüsü*” (*Tax-Exempt Status for Foundations*), the author addresses fiscal dimensions of waqf operations. This contribution highlights the tax exemption status granted to foundations in Türkiye, evaluating the legal criteria, policy implications, and the potential of such privileges in promoting socially beneficial waqf initiatives.

The last article, “*Mosque Inheritance in Nigeria: Causes and Solution,*” turns our attention to Sub-Saharan Africa. It investigates the legal and social complexities surrounding mosque inheritance in Nigeria. By diagnosing the roots of related disputes and offering feasible reforms, the chapter demonstrates the potential of waqf principles to resolve enduring tensions in religious property governance.

The diversity of contributions in this volume spanning; foundation law, constitutional jurisprudence, fiscal policy, and international comparative law reaffirms the interdisciplinary power of waqf studies. It is our hope

that this volume will inspire further research and practical innovation in harnessing waqf as a versatile institution for justice, development, and human dignity.

We express our sincere gratitude to the contributing authors for their thoughtful scholarship, to the referees for their critical insights, to the publishing team at Ibn Haldun University Press for their dedicated efforts, and to our readers who continue to engage with this growing body of knowledge.

On behalf of the Editorial Board

Muhammet Talha Kaan

Üçüncü Cilde Önsöz

Büyük bir akademik memnuniyet ve sorumluluk duygusuyla *Çokdisiplinli Vakıf Çalışmaları Dizisi*'nin üçüncü cildini takdim etmekteyiz. İlk iki ciltte atılan temeller üzerine inşa edilen bu cilt, vakıf kurumunun değişen boyutlarını ve çağdaş yansımalarını ele alarak araştırma yolculuğumuzu kararlılıkla sürdürmektedir.

Bu cildi ayırt edici kılan husus, Türkçe ve İngilizce makaleler içeren yapısıdır. Söz konusu iki dillilik, eserin erişilebilirliğini genişletmekte ve vakıf çalışmalarına ilişkin küresel, kapsayıcı bir akademik söylem oluşturma hedefimizi yansıtmaktadır. Böylece, farklı hukuk gelenekleri ve kültürel bağlamlar arasında köprü kurularak karşılaştırmalı ve disiplinlerarası tartışmalara yeni alanlar açılmaktadır.

Bu kitap, "*Çalışanlar ve İşçiler Lehine Yardım Vakıfları*" başlıklı makale ile başlamaktadır. Çalışma vakıf mekanizmasını işçi ve emek perspektifinden yeniden ele almakta ve çalışanlara yönelik yardıma odaklı vakıfların nasıl yapılandırılabileceğini tarihî uygulamalar ve sosyal adalet ilkeleri ışığında tartışmaktadır.

İkinci makale, "*İcareteynli ve Mukataalı Taşınmazların Vakıflar Kanunu'nun 17. Maddesi Çerçevesinde (Mahlûliyet Hâlinde) Vakfı Adına Tescil Edilmesi*" başlığını taşımaktadır. Vakıf idaresinin kritik bir hukuk boyutuna odaklanan bu çalışma, mülkiyet hakları ve kurumsal süreklilik hususlarını irdeleyerek vakıf adına tescil süreçlerini ayrıntılı biçimde analiz etmektedir.

Üçüncü makale, "*Constitutional Interpretations of the Law of Endowments in Northern Cyprus: A Comparative Legal Approach*" başlığıyla kitapta yer almakta olup Kuzey Kıbrıs'ta vakıf hukuku yorumlarını anayasal bağlamda değerlendirerek hukuki çoğulculuğun ve devlet oluşum süreçlerinin vakıf yönetimine etkilerini karşılaştırmalı bir bakış açısıyla tartışmaktadır.

Dördüncü makale, “*Galle Fazlasından Vakıfın Erkek Evlatlarının Yararlanmasını Ayrımcılık Yasağı Kapsamında Değerlendiren Anayasa Mahkemesi Kararının İncelemesi*” başlıklı çalışmadır. Bu analiz, vakfiyelerde yer alan cinsiyete dayalı lehdar hükümlerini ayrımcılık yasağı ışığında ele alarak Anayasa Mahkemesi’nin ilgili kararını kapsamlı biçimde incelemektedir.

Beşinci makale, olan “*Vakıflar İçin Vergi Muafiyeti Statüsü*,” vakıfların mali boyutunu gündeme taşımaktadır. Vergi muafiyeti statüsünün yasal ölçütlerini ve politika yansımalarını irdeleyen bu çalışma, söz konusu ayrıcalığın sosyal yarar amaçlı vakıf girişimlerini teşvik etmedeki potansiyelini ortaya koymaktadır.

Son makale, “*Mosque Inheritance in Nigeria: Causes and Solution*” başlığını taşımaktadır. Nijerya’daki cami miras kültürünü hukuki ve toplumsal yönleriyle ele alan makale, ilgili ihtilafların kökenlerini teşhis etmekte ve vakıf ilkelerinin bu alandaki gerilimleri çözmedeki rolünü ortaya koymaktadır.

Vakıf hukuku, anayasa yargısı, maliye politikası ve karşılaştırmalı hukuk gibi geniş bir yelpazeye yayılan bu katkılar, vakıf çalışmalarının disiplinlerarasılığını bir kez daha teyit etmektedir. Bu cildin, vakıf kurumunun adalet, kalkınma ve insan onuru için sunduğu imkânları araştırmaya ve uygulamaya yönelik yeni çalışmalar için ilham kaynağı oluşturacağına inanmaktayız.

Eserin ortaya çıkmasına katkıda bulunan yazarlarımıza, titiz değerlendirmeleriyle hakemlerimize, özverili çalışmalarıyla İbn Haldun Üniversitesi Yayınları ekibine ve eseri ilgiyle takip eden okuyucularımıza içten teşekkürlerimizi sunmaktayız.

Editörler Kurulu Adına
Muhammet Talha Kaan

Çalışanlar ve İşçiler Lehine Yardım Vakıfları

Aid Foundations for the Benefit of Employees and Workers

Prof. Dr. Şükrü Yıldız*

Abstract

Under the Turkish Civil Code, foundations are recognized as legal entities possessing independent legal personality and organized as property-based communities. Although foundations are principally classified as either “old” or “new,” the legislator has allowed for the establishment of various subcategories within the scope of new foundations. Among these are charitable foundations established for the benefit of employees and workers, which are subject to specific legal provisions under the Turkish Civil Code, the Turkish Commercial Code, and the Social Insurance Law. These foundations are predicated on the notion of fulfilling the employer’s social obligations toward their employees. Upon examination of the relevant statutory provisions, it becomes evident that such foundations deviate from the general doctrinal and systematic framework applicable to traditional foundations. Notably, in contrast to typical property-based foundations—where concepts such as membership, contribution of dues, or participation in management are generally absent—charitable foundations in favor of employees and workers incorporate these features into their governance structures. In particular, employees who pay dues to the foundation are often granted an active role in the election and oversight of the foundation’s administrative body. Furthermore, unlike conventional foundations, the general assembly in these worker-oriented foundations is often empowered

* Prof. Dr. Şükrü Yıldız, İbn Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1064-9319>.

to discharge or release the foundation's executives from liability, a mechanism that is frequently articulated within the foundation's deed. In addition, the governing documents may authorize beneficiaries to contribute financially to the foundation or even initiate legal proceedings to enforce the foundation's obligations, provided such rights are expressly granted in the foundation's constitutive instruments. In light of these distinctive legal and structural features, it is imperative that the sui generis nature of charitable foundations established for the benefit of employees and workers be duly considered both in the formulation of new regulatory frameworks and in the adjudication of relevant judicial matters.

1. Genel Bilgiler

Vakıf, sosyal, eğitimsel, yardımsal, dinsel ya da toplumun genel iyiliğine hizmet eden diğer faaliyetleri sürdürmek veya bunlara yardım etmek amacıyla kurulmuş, kendi mütevellileri ya da yöneticileri tarafından idare edilen, hükümet ve idarenin dışında, kendine ait belli bir fonu bulunan, kâr amacı gütmeyen ve tüzel kişiliği bulunan bir kurumdur.¹

Esasen vakıf, bir malın belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere sürekli olarak tahsis edildiği bir mal topluluğudur. 01.01.2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 101. maddesinde vakıf, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları, olarak tanımlanmıştır.

İslam medeniyeti, vakıf kurulmasını "insanların en ziyade muhtaç olduğu şeyi vakfetmek, vakıfların en hayırlısıdır" inancıyla teşvik etmiş ve gerekli hukuki yapıyı da aynı şekilde günün şartlarına uygun olarak geliştirmiştir.²

Gerçekten de, vakıf, Osmanlı İmparatorluğunda büyük ölçüde kamu hizmetlerini gerçekleştiren bir hayır müessesesi niteliğini kazanmıştı. Kurulan vakıflar, ibadet, eğitim, sağlık, sosyal yardım, bayındırlık, spor gibi çeşitli alanlarda topluma hizmet ediyordu.³

1 Ahmet İşeri, "Amerikan Vakıfları Üzerine Bir İnceleme," Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 27, no. 3/4 (1970): 272.

2 Ahmet İşeri, *Türkiye'de Medeni Kanun'a Göre Kurulmuş Vakıflar ve Sorunları (1926-1973)* (Vehbi Koç Vakfı Yayınları, 1975), 1.

3 Kemal Oğuzman, *Türkiye'de Medeni Kanun'a Göre Kurulmuş Vakıflar ve Sorunları (1926-1973)* (Vehbi Koç Vakfı Yayınları, 1975), Önsöz.

2. Türk Hukukunda Vakıf Türleri

Cumhuriyet döneminde vakıf (tesis) müessesesi ile ilgili olarak Medeni Kanun'da özel hükümler öngörüldü. Ayrıca, imparatorluk döneminde kurulan vakıflarla ilgili olarak 1935 yılında 2762 sayılı Vakıflar Kanunu yürürlüğe konuldu.

2.1. Eski Vakıflar

Bu mevzuatta, eMK'nın yürürlüğe girmesinden önce kurulmuş ve varlığını devam ettiren vakıflara eski vakıflar adı verilmişti. Bunlar mazbut vakıflar ve mülhak vakıflar olarak iki kategoriye ayrılmaktaydı.⁴ Bunlardan mazbut vakıfların yönetimi Vakıflar Genel Müdürlüğüne veriliyor, mülhak vakıfların yönetimi ise mütevellilerine bırakılıyordu. Ayrıca, bu kanunla cumhuriyeten önce kurulmuş bulunan azınlık vakıflarına tüzel kişilik tanınarak, cemaat ve esnaf vakıfları olarak üçüncü bir vakıf türü oluşturuluyordu.⁵

2.2. Yeni Vakıflar

Yeni vakıflar mülga 743 sayılı TMK veya 4721 sayılı MK'na göre kurulan vakıflardır. Bu vakıflar amaçlarına göre, aile vakıfları, dini vakıflar, kamuya yararlı vakıflar ile işçilere yardım vakıfları olarak sayılmaktadırlar.⁶

4 Ergün Özsunay, *Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1982), 356.

5 Haydar Bayram Özedöner, *Vakıf Yönetim Organının Hukuki Sorumluluğu* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024), 36 vd.

6 Hasan Güneri, *Türk Medeni Kanunu Açısından Vakıfta Amaç Kavramı ve Amacına Göre Vakıf Türleri*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1976), 115; Suat Ballar, *Yeni Vakıflar Hukuku*, Yeniden Düzenlenmiş ve Güncellenmiş Özgün 5. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2015), 726-727; Özsunay bu vakıfları olağan vakıflar ve özel vakıflar olarak iki ayırmış, özel vakıfları ise aile vakıfları, çalıştırılanlara ve işçilere yardım vakıfları ve kamuya yararlı vakıflar olarak tasnif etmiştir Özsunay, 367 vd. Bunun yanında doktrinde MK'na tabi vakıfları, adi vakıflar, kamuya yararlı vakıflar, aile vakıfları, istihdam edilenlere ve işçilere yardım vakıfları şeklinde ayırıma tabi tutan yazarlar (Teoman Akünel, *Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler*, (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1988), 163; Ballar, *Yeni Vakıflar Hukuku*, 726-727) olduğu gibi, kamuya yararlı vakıflar, aile vakıfları, dini vakıflar, çalıştırılanlara ve işçilere yardım vakıfları, eğitim vakıfları ve karma vakıflar şeklinde bir ayırıma tabi tutan yazarlar (Demet Özdamar, Senem Ermumcu, ve Mertkan Uçkan, "5555 sayılı Yeni Vakıflar Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme," *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, no. 1-2 (2007):143) da bulunmaktadır.

Yeni vakıf türlerinde, işçilere ve çalışanlara yardım vakıfları hariç, vakıf yönetim organını vakfeden serbestçe belirler. Buna karşılık sadece işçilere ve çalışanlara yardım vakıflarında, vakıf senetlerine konulacak bir hükümlerle yararlanmaların vakıf yönetimini belirleyebileceği kabul edilmekte, diğer bir ifade ile bu gibi vakıflarda yararlanana yönetime katılma imkânı sağlanmaktadır.⁷

Öte yandan, vakıf, tüzel kişiliğe sahip bir mal topluluğudur. Yapısı itibarıyla kişilerin hakimiyetine kapalıdır. Kişi örgütlenmelerine benzeyen hak ve yetkilerle donatılmış üyeler kurulu vakfa yabancıdır.⁸ Ne var ki, bu kural, bizzat kanun koyucu tarafından, diğer vakıfların aksine, işçilere yardım vakıflarında benimsenmemiş ve kanunda özel olarak bu vakıflarda vakfa aidat ödeyen işçilerin yönetimi de belirleme yetkisine sahip oldukları hüküm altına alınmıştır. Diğer bir ifade ile işçilere yardım vakıfları hariç, vakıflarda üyelik söz konusu olamayacaktır.

Medeni Kanun'da ve Vakıflar Kanunu'nda, vakıf yönetim organının ibrası hüküm altına alınmamıştır. Bu konu tartışmalı olmakla birlikte,⁹ yönetim organının vakıf genel kurulunca ibra edilmesi konusunda, özellikle işçilere yardım vakıflarının bir çeşidini oluşturan ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu Geçici madde 20 ile kurulmuş vakıfların tüzüklerinde, anonim şirket yönetim kurulu üyelerinin ibrasına ilişkin TTK hükümlerinin uygulanacağına dair hükümler bulunduğu görülmektedir.

Konunun, işçilere yardım vakıfları ile diğer vakıfların özellikleri de dikkate alınarak ayrı ayrı değerlendirilmesinin gerekeceği açıktır. Çünkü kanun koyucu, işçilere yardım vakıfları konusunda, diğer vakıflardan farklı özel düzenlemeler öngörmüştür.

7 Sanem Aksoy Dursun, "Yargıtay Kararları Çerçevesinde Vakıfta Üyelik Sorunu," *Medeni Hukuk Alanındaki Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi Sempozyumları, C. III Dernekler ve Vakıflar* içinde, haz. Baki İlkey Engin (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 180.

8 Aksoy Dursun, "Yargıtay Kararları Çerçevesinde Vakıfta Üyelik Sorunu," 180.

9 Bu hususta kanun boşluğu bulunduğu ve bu boşluğun anonim şirketteki ibra hükmüyle doldurulması gerektiğini savunan yazarlar (Osman Açıkgöz, "Vakıf Yönetim Organının İbrası ve Uygulanacak Hükümlerin Tespiti", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22/3 (2016): 69-78; Özedöner, *Vakıf Yönetim Organının Hukuki Sorumluluğu*, 171) olduğu gibi, vakıfta yöneticilerin ibrasının hiçbir şekilde olmayacağını savunan görüşler de bulunmaktadır. (Aksoy Dursun, "Yargıtay Kararları Çerçevesinde Vakıfta Üyelik Sorunu," 181; Barış Demirsatan, "Vakıf Yönetim Organını Oluşturan Kişilerin Vakıf Tüzel Kişisine Karşı Hukuki Sorumluluğu." *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9, no. 1 (2024): 126.)

3. Medeni Kanun'a Tabi Vakıfların Özel Bir Çeşidi Olarak İstihdam Edilenlere ve Personele Yardım Vakıfları

3.1. Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde, çalışanlara ve işçilere yardım vakıfları ilk olarak, mehazı 1936 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu olan ve 1 Ocak 1957 tarihinde yürürlüğe giren 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 468 ve 469/3 maddeleri ile açıkça düzenlenmiştir.

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 468'inci maddesinde anonim ortaklıklara çalışan işçi ve müstahdemler yararına yardım sandıkları ve sair yardım teşkilatı kurulması ve yaşatılması için akçe ayrılması imkânı tanınmış; bu amaçla ayrılacak değerlerin ortaklık malvarlığından ayrılarak, bunlarla Medeni Kanun hükümleri dairesinde bir vakıf (tesis) meydana getirilmesi öngörülmüştü.¹⁰

Türk Ticaret Kanunu ile aynı tarihte yürürlüğe giren “Türk Ticaret Kanunu'nun Meriyeti ve Tatbik Şekli Hakkında Kanun”un 21'inci maddesinde ise Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önceki dönemde bu amaçlarla ayrılan akçelere tahsis olunan malların, iki yıl içinde ortaklık mallarından ayrılması ve bunlarla Medeni Kanun hükümlerine göre vakıf (tesis) kurulması öngörülmüştür.

Yine 1964 tarih ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun Geçici 20. maddesiyle de¹¹ “Bankalar, sigorta şirketleri, reasürans şirketleri Tica-

10 Belirtmek gerekir ki, 6762 sayılı TTK' nın yürürlüğe girmesine kadar, ne ilk ticaret kanunumuz olan 1850 tarihli Kanunname-i Ticarete ne de Cumhuriyet döneminin ilk Ticaret Kanunu olan 1926 tarihli 805 sayılı Ticaret Kanunu'nda işçilere yardım vakfı konusunda özel bir hüküm bulunmamaktadır.

11 29.7.1964 tarihinde kabul edilen 506 sayılı “Sosyal Sigortalar Kanunu”nun geçici 20'nci maddesinde ise;

“Bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, borsalar veya bunların teşkil ettikleri birlikler personelinin malüllük, yaşlılık ve ölümlerinde yardım yapmak üzere, bu kanunun yayımı tarihine kadar tesis veya dernek olarak kurulmuş bulunan sandıklar, bu kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç altı ay içinde:

a) İlgili **buldukları banka, sigorta şirketi, reasürans şirketi**, Ticaret Odası, Sanayi Odası, borsa veya bunların birliklerinin bütün personelini kapsayacak, b) Bu personelin, iş kazasıyla meslek hastalıkları, hastalık, analık, malüllük, yaşlılık ve ölüm, eşlerin analık, eş ve çocukların hastalık hallerinde, en az bu kanunlarda belirtilen yardımları sağlayacak c) Sandıkların statülerine tâbi personelin **bu madde şumulüne giren banka, sigorta şirketi, reasürans şirketi**, Ticaret Odası, Sanayi Odası borsa veya bunların

ret Odası, Sanayi Odası, borsa veya bunların birliklerinin bütün personelini kapsayacak, bunların iş kazasıyla meslek hastalıkları, hastalık, analık, malullük, yaşlılık ve ölüm, eşlerinin analık, eş ve çocuklarının hastalık hallerinde en az bu kanunda sayılan yardımları sağlayacak bir vakıf kurulması” gereği hüküm altına alınmıştır.¹²

Belirtmek gerekir ki, 6762 sayılı TTK m. 468’de yer alan işçiler ve çalışanlar lehine yardım vakıflarına ilişkin hükmün, 743 sayılı Medeni Kanun’un vakıflara ilişkin hükümlerin değiştirilmesinde etkili olduğu, “Türk Medeni Kanunu’nun Tesislere ilişkin faslını değiştiren, 1967 tarihli ve 903 Sayılı Kanun” hükümlerinin incelenmesinden anlaşılmaktadır. Bu değişiklikte birlikte, eTTK m. 468’e uyumlu şekilde, 743 sayılı TMK m. 77/a ile 79. maddelerinde, çalıştırılanlara ve işçilere yardım vakfına ilişkin hükümler öngörülmüştür. Aynı düzenlemenin 4721 sayılı TMK m. 110 hükmünde de benimsendiği görülmektedir.

6102 sayılı TTK m. 522, anonim şirketin esas sözleşmesinde, şirketin yöneticileri, çalışanları ve işçileri için yardım kuruluşları kurulması veya bunların sürdürülebilmesi amacıyla veya bu amacı taşıyan kamu tüzel kişilerine verilmek üzere yedek akçe ayırımı öngörülebileceğini, yardım amacına özgülünen bu yedek akçelerin ve diğer malların şirket malvarlığından ayrılarak, kurulması zorunlu olan bir vakıf veya kooperatifin malvarlığını

birliklerinden birinden diğerine geçmesi halinde bu gibi personelin kendi sandıklarındaki müktesep haklarının da diğer ilgili sandığa veya aralarında kuracakları müşterek bir sandığa intikalini temin edecek, **birer vakıf (tesis) haline getirildiği** ve bunu tevsik eden statülerini, bu kanunun yayımı tarihinden en geç altı ay içinde Çalışma Bakanlığına verdikleri takdirde, bu teşekküllerin ve sandıkların personeli iş bu kanun uygulamasında sigortalı sayılmamazlar” hükmü yer almaktadır.

- 12 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun geçici 20. maddesi hükümlerine uygun olarak kurulan vakıfların da, işçilere yardım vakıfları olduğu kabul edilmektedir. Bkz. Teoman Aktünel ve Adnan Tezel, *Türk Medeni Kanunu’na Göre Kurulmuş Vakıflar ve Sorunları* (Vehbi Koç Vakfı Yayınları, 1975), 243; Seyfullah Edis, *İşçilere Yardım Vakıfları* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1982), 50; Ali Akyıldız, “Vakfın Kuruluşunda Amaç ve Malvarlığı Denetimi ile Vakıflarda Dernekleşme Eğilimi Problemi,” *Vakıflar Dergisi* 26 (1997): 424.

Bu hüküm (506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun geçici 20. maddesi) 26.05.1976 tarih ve 15598 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan “506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nu Değiştiren 1992 sayılı Kanun’un ek m. 1 hükmü ile yürürlükten kaldırılmıştı.

Ne var ki, 506 sayılı SSK geçici 20 maddesine tabi personele yardım vakıflarını ortadan kaldıran hükmü, Anayasa Mahkemesinin 25 Ocak 1977 tarih ve E.1976/36, K.1977/2 sayılı kararıyla iptal edilmiştir. (RG. 09.05.1977 tarih ve 15932 Sayılı RG’de yayınlanmıştır.)

oluşturması gerektiğini, vakıf senedinde, vakıf malvarlığının şirkete karşı bir alacaktan ibaret olacağını öngörülebileceğini, şirketin bu amaca özgüllediği yedek akçeden başka, yöneticilerden, çalışanlardan ve işçilerden aidat alınmışsa, iş ilişkisinin sonunda, vakıf senedine göre yapılan ayırımdan yararlanamadıkları takdirde çalışanlara ve işçilere hiç değilse ödedikleri tutarların ödeme tarihinden itibaren kanuni faizi ile birlikte verileceğini hüküm altına almıştır.¹³

Önemle ekleyelim ki, anonim şirketler tarafından TTK m. 522 gereğince kurulabilecek,¹⁴ çalışanlar ve işçiler lehine yardım vakıfları, işçilerin şirket kârına iştirak etmelerinin özel bir biçimini oluşturmaktadır. Zira, TTK m. 522/1 uyarınca, şirket kârından ayrılan bir miktar, şirket esas sözleşmesinde yer alan hüküm gereği veya TTK m. 523/3 uyarınca esas sözleşmesinde hüküm bulunmasa bile genel kurul kararı ile işçilere yardım vakıflarına aktarılabilir. Böylece, şirket kârından ayrılan bir miktar paranın, amacı işçilerin sosyal güvenlikleri ve refahlarını sağlamak olan vakıf tüzel kişiliği eliyle kullanılması mümkün olmaktadır.¹⁵

Bu vakıflar, çalışanlara ve işçilere, evlenme, doğum, ölüm, iş göremezlik, hastalık ve kazalar gibi durumlarda yardım etmek, yani işçilerin ekonomik çıkarlarını gerçekleştirmek amacını taşımaktadır. Esasen bu vakıflardan yararlananlar, sadece çalışanlar ve işçiler olmayıp, onların eş, çocuk ve anne ve baba gibi yakınları da olabilmektedir.¹⁶

Ülkemizde kurulan bu tür vakıfların, işçilere kredi vermesi, konut yardımı yapması, yiyecek ve giyecek verilmesi gibi yararların sağlanmasına hizmet etmesi, işveren ile işçiler arasındaki sosyal barışın sağlanmasına açıkça katkı sağlamaktadır.

Bu vakıflara sağlanan gelirlerin tamamı anonim şirketin kârından oluşabileceği gibi, vakıf gelirlerinin şirket kârından yapılan özgülleme yanında,

13 Benzer bir düzenleme 6762 sayılı mülga TTK m. 468'de de yer almaktaydı. Mülga TTK m. 468'in kapsamının, TTK m. 522 maddenin kapsamına göre daha dar olduğu anlaşılmaktadır. Zira, önceki metinde, yeni metindeki, şirket yöneticileri ibaresi ile, "... veya kooperatif kurulması zorunludur" ibaresi yer almamaktadır.

14 TTK m. 610/1 hükmü gereğince, anonim şirketlere ilişkin m. 514 ila 527 hükümlerinin limited şirketlere de uygulanacağından, limited şirketlerin de TTK m. 522 uyarınca çalışanlar ve işçiler lehine yardım vakıfları kurması mümkün bulunmaktadır.

15 Ünal Tekinalp, "İşçi ve Müstahdemler Yararına Yardım Akçeleri ve Yardım Vakıfları," *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 4, no. 3 (1968): 420.

16 Ballar, *Yeni Vakıflar Hukuku*, 71.

yöneticilerden, çalışanlardan ve işçilerden aidat alınması yoluyla artırılması da mümkün kılınmıştır. Bu şekilde kurulmuş bir vakıf bulunması durumunda, iş ilişkisinin sonunda, vakıf senedine göre yapılan ayırimdan yararlanamadıkları takdirde, işçilere ve çalışanlara vakfa ödedikleri tutarları, ödeme tarihinden itibaren kanuni faizi ile birlikte talep etme imkânı verilmiştir.

3.2. Türk Medeni Kanunu'ndaki Hükümler

1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren, 4721 sayılı ve 2001 tarihli Türk Medeni Kanunu'nda, önceki Medeni Kanun'un vakfa ilişkin m. 77/A hükümleri¹⁷ genel olarak korunmuş, ancak bazı değişikliklerle ve ilavelerle çalıştırılanlara ve işçilere yardım vakfı, madde 110'da¹⁸ hüküm altına almıştır.¹⁹

17 **MADDE 77/A:** Türk Ticaret Kanunu'nun 468'inci maddesi gereğince kurulan istihdam edilenler ve işçilere yardım vakıfları ayrıca aşağıdaki hükümlere tabidirler. Vakfın uzuvları, faydalananlara, vakfın teşkilatı, faaliyeti ve mali durumu hakkında gerekli bilgiyi vermeye mecburdurlar.

İstihdam edilenler ve işçiler vakfa aidat ödedikleri takdirde, en az bu ödemeleri nispetinde idareye iştirak ederler. Mümkün olduğu nispette personel arasından gösterilecek temsilcileri bizzat seçerler.

İstihdam edilenler ve işçilerin ödemelerine tekabül ettiği nispette, kaideten, vakfın mamelekinin istihdam edene karşı bir alacaktan ibaret olması yalnız bu alacağın temin edilmiş olması halinde caizdir.

Faydalananlar vakfa aidat ödedikleri veya vakfı düzenleyen hükümler onlara edayı talep hususunda bir hak bahşettiği takdirde, vakfın edalarını dava yolu ile talebedebilirler.

18 **II. Çalıştırılanlara ve işçilere yardım vakfı,**

Madde 110- Çalıştırılanlara ve işçilere yardım vakıflarının yöneticileri, yararlanlanlara, vakfın örgütü, işleyişi ve mali durumu hakkında gerekli bilgiyi vermekle yükümlüdürler.

Vakfa ödenti veren çalıştırılanlar ve işçiler en az yapmış oldukları ödeme oranında yönetime katılırlar ve temsilcilerini olabildiğince kendi aralarından seçerler.

Vakfın malvarlığının çalıştırılanların ve işçilerin yapacakları ödemelerle sağlanacak bölümünün işverene karşı vakfın bir alacağından ibaret olması, ancak bu alacak için yeterli güvence sağlanmış olmasına bağlıdır.

Yararlanılanların, vakfın edimlerinin yerine getirilmesini dava yoluyla isteyebilmeleri, ödenti vermiş olmalarına veya vakfı düzenleyen hükümlerin kendilerine bu hakkı tanımış bulunmasına bağlıdır.

Çalıştırılanlara ve işçilere yardım vakıflarında yararlanılanların yönetime katılmaları ve vakıftan yararlanma koşulları ile ilgili hükümlerde yapılacak değişiklikler, vakıf senedine göre buna yetkili organın istemi üzerine, denetim makamının yazılı görüşü alındıktan sonra yerleşim yeri mahkemesince karara bağlanır.

19 4721 sayılı Medeni Kanun m. 110'da ise, eMK m. 77/A'nın kapsamının genişletilerek, madde kapsamına, 506 sayılı Kanun'un Geçici 20. maddesindeki personele yardım vakıfları ile Kooperatifler Kanunu m. 40'ında yer alan vakıfların da dahil edildiği bir düzenlemeye kavuşturulduğu görülmektedir.

Diğer yandan önceki MK'da bulunmayan ve TMK m. 110'a aykırı olup, bu hükümle çelişki oluşturan, "vakıfta üyelik olmaz" şeklindeki bir hükmün de TMK madde 101 fıkra 3'e eklendiği görülmektedir.²⁰ Bu hüküm uygulamada tartışmalara neden olmuş ve anayasaya aykırılığı ileri sürülerek, Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılmış, Yüksek Mahkeme, MK m. 101/3'te yer alan vakıflarda üyelik olmaz hükmünü, 17.04.2008 Tarih, 2005/14 Esas ve 2008/92 Karar sayılı kararıyla iptal etmiştir.²¹

Kanıma bu düzenleme yerinde olmamıştır. Zira işçilere yardım vakıfları, sahip oldukları özellikler ve düzenledikleri kanun nedeniyle, diğer vakıflardan farklı olan istisnai özelliklere sahip bulunmaktadır. Bu nedenle eMK m. 77A'nın 1. fıkrasında yer alan "Türk Ticaret Kanunu'nun 468'inci maddesi gereğince kurulan istihdam edilenler ve işçilere yardım vakıfları ayrıca aşağıdaki hükümlere tabidirler." hükmünün korunarak yeni MK m. 110 alınması daha isabetli olabilirdi. Zira anılan hüküm, TTK m. 522 ve SSK Geçici 20. maddesindeki vakıflara özümlenerek, işçilere yardım vakıflarına ilişkin hükmün genişletilmesine engel olabilirdi.

Gerçekten de *Akyıldız'ın* haklı olarak belirttiği üzere, "Genel vakıf kavramında birer istisna olan, üyelik ve aidat esaslı üzerine kurulu ve tamamen üyelerinin ekonomik bazı menfaatlerini temin etmeyi hedefleyen bu kuruluşlar, dayanağı olmayan bir şekilde geniş bir kıyasa tabi tutularak, aynı sisteme göre kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde örgütlenen Personel Vakıflarının kuruluşuna dayanak olmamalıydı. İşçilere yardım vakıflarından SSK ile ilgili olanı zaten geçici bir yasa maddesine dayanmaktadır. Zaten bu maddenin yeniden uygulanarak yeni vakıfların kurulması hiçbir şekilde yoktur. Bu geçici maddeye göre kurulanların ise işçilere yardım vakfı olduklarından şüphe duyulmamaktadır. EMK m. 77/A'nın birinci fıkra hükmü sadece eTTK m. 468'de yer alan anonim şirketler bünyesinde, bizzat bu şirketler tarafından kurulan işçilere yardım vakıflarını kapsamaktaydı. Bu vakıfların kurucusunun mutlak surette, anonim şirketin kendisinin olması gerekmektedir. Şirket çalışanlarının tek taraflı olarak böyle bir işçilere yardım vakfı kurabilmeleri mümkün olmamaktaydı." *Akyıldız, "Vakfın Kuruluşunda Amaç ve Malvarlığı Denetimi,"* 418.

Yargıtay 6. HD'nin 5.6.1979 tarih 1979/4790 Esas, 1979/4821 sayılı kararında; "... işçilerin bir araya gelerek Ticaret Kanunu'nun 468. maddesine dayanan böyle bir vakıf kurmaları mümkün bulunmadığı halde tesciline karar verilmiş olması" bozma sebebi sayılmıştır. *Akyıldız, "Vakfın Kuruluşunda Amaç ve Malvarlığı Denetimi,"* 418, dpn. 26.

- 20 Hükümün gerekçesinde: "Üçüncü fıkroda, vakıflarda üyeliğin söz konusu olamayacağı esası getirilmiştir. Ülkemizde belirli dönemlerde söz konusu olabilen dernekleşme yerine vakıf kurma eğilimleri, böylece yeterli mal ve hakların belirli bir amaca özümlenmesinin aranması ve derneklerden farklı olarak vakıflarda üyelik olamayacağının öngörülmesi ile sınırlandırılmış olacak ve bu suretle dernek benzeri vakıflar kurulması değil, gerçek anlamda tarihi gelişimine ve işlevine uygun şekilde vakıf kurulması yolu, yasal güvence altına alınmış olmaktadır." açıklamasına yer verilmiştir.
- 21 Anayasa Mahkemesinin E. 2004/14, K. 2008/92 sayılı Kararı (28.06.2008 tarih ve 26920 Sayılı RG'de yayınlanmıştır.) "... Ülkemizde yeni vakıfların 1967 tarihli 903 sayılı Kanuna göre kurulmaya başlandığı, bu vakıfların hemen tamamında vakıf üyeliği bulunduğu, bu şekilde kurulmuş olan vakıfların varlığını sürdürmesinin, yeni üye kayıtlarının yapılmasına bağlı olduğu, Anayasa'nın 33. maddesinin birinci fıkrasında

Hukukumuzda çokça eleştirilen²² bu kararda, Anayasa Mahkemesi tarafından, vakıfların genel teorisine uygun olmayan değerlendirmelerle, vakıflarda da derneklerde olduğu gibi üyelik kurumunun olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Oysa, TMK madde 101 fıkra 3 hükmüne, “Vakıflarda, çalışanlara ve işçilere yardım vakıfları hariç, üyelik olmaz” şeklinde bir ilave yapılmış olsaydı, hem kanunun kendi içinde uyum sağlanacak hem de bu vakıflar dışındaki diğer vakıf türlerinde, vakıflar genel teorisine uygun olarak üyelik olamayacağı kural altına alınacaktı.²³

herkesin, önceden izin almaksızın dernek kurma, bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahip olduğu ve son fıkrasında, bu madde hükümlerinin vakıflarla ilgili olarak da uygulanacağını belirtildiği, ancak 1.1.2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 101. maddesinin üçüncü fıkrasının, vakıflara üyelik hakkını kullanılamaz hale getirdiği, vakıf ve dernekler arasında üyelik yönünden varolan eşitliği ortadan kaldırdığı, tek başına vakıf kurma imkanı olmayan, fakat bir vakfa üye olarak topluma ve kamuya maddi yardımda bulunmak veya ismini üye olacağı vakıf içerisinde yaşatmak isteyen gerçek ve tüzel kişilerin bu anayasal hakkını kullanmalarını engellediği, vakıf kurucularının da vakıflarına üye alma istek ve iradelerinin önüne kanunen engel konulduğu, hayatiyetlerini yeni üyelerin varlığına bağlı vakıflarda üyeliğin kaldırılmasının, o vakfın tasfiyesi sonucunu doğuracağı, bu durumun, vakıfların hükmi şahsiyetlerinin devamlılığı ilkesiyle bağdaşır bir tarafının bulunmadığı, vakıflarda üye kaydının, vakıf kültürü ve vakıf medeniyetinin daha da güçlü ve kalıcı olması sağlayacağı ve vakıfların her geçen gün daha çok önem kazanan gönüllü kuruluşlar arasında yerini almasına yardımcı olacağı, ayrıca anılan fıkranın, 4721 sayılı Kanun'unun yürürlüğe girdiği 1.1.2002 tarihinden önce kurulmuş olan vakıflarla, bu tarihten sonra kurulmuş ve kurulacak olan vakıflar arasında mekân ve işleyiş itibarıyla farklılığa sebep olacağı, fıkranın gerekçesinin de vakıflardaki üyeliğin kaldırılmasına mesnet olamayacağı, vakıflara üye olmanın vakıfların işleyişini ve anlamını değiştirmeyeceği, belirtilen nedenlerle kuralın Anayasa'nın 2., 5., 10., ve 33. maddelerine aykırı olduğu ve iptali gerektiği” ne karar verilmiştir.

22 Osman Berat Gürzümar, “Türk Medeni Kanununun ‘Vakıflarda Üyelik Olmaz’ Hükümünü İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararı Hakkında”, *Haluk Konuralp'in Anısına Armağan* içinde, haz. Osman Berat Gürzümar, Cilt: 3, Ankara: Yetkin Yayınları, 2009, 523 vd.; Rona Serozan, *Medeni Hukuk: Genel Bölüm, Kişiler Hukuku*, 6. Basım, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2015), 515; Hüseyin Hatemi, *Kişiler Hukuku*, 6. Basım (İstanbul: Filiz Kitabevi 2017); Aksoy Dursun, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Vakıfta Üyelik Sorunu,” 190-191.

23 Benzer bir değerlendirme, Danıştay 1. Dairesinin 25.11.2005 Tarih ve 2005/835 Esas, 2005/1403 Karar sayılı kararında yer almıştır.

“...1.1.2002 tarihinde yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu'nun 101'inci maddesinde “Vakıflarda üyelik olmaz” hükmü yer almıştır. Anılan hüküm gereği, Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren çalıştırılanlara ve işçilere yardım vakıfları dışında kalan Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulan tüm vakıflar yeni üye alamayacaklardır. Türk Medeni Kanunu'nun 110. maddesi kapsamına giren

3.3. Çalışanlara ve İşçilere Yardım Vakıflarının Özellikleri

Çalıştırılanlara ve işçilere yardım vakıfları, Medeni Kanun'a tabi vakıfların çok özel bir çeşidini oluşturur. İşçilere yardım vakıfları, işverenin kendi işyerinde veya işletmelerinde çalışan işçilere veya onların yakınlarına yardım amacı güder. Bu nedenle işçilere yardım vakıflarının temelinde, işverenin işçilere karşı olan “sosyal yükümlülüklerinin yerine getirilmesi” düşüncesi yer almaktadır.

Esasen, işçilere yardım vakfının atipik özelliği kendisini sadece istihdam edilenlere ve işçilere yardım vakıflarının amacında değil, aynı zamanda bu vakıfların bünyesinde de göstermektedir. 903 sayılı Kanunla Medeni Kanun'a eklenmiş olan m. 77/A'da istihdam edilenlerin ve işçilerin) vakfa “aidat” ödemeleri halinde, en az bu ödeme nispetinde “idareye iştirak edecekleri,” “mümkün olduğu nisbette personel arasında gösterilecek temsilcileri bizzat seçecekleri” ve “vakfın edalarını dava yoluyla talep edebilecekleri” belirtilmekteydi.

Vakıf tüzel kişiliği bir şahıs topluluğuna dayanmadığına ve üyelik söz konusu olmadığına göre, “aidat” terimine klasik vakıf anlayışı içinde bir anlam vermek güçtü.²⁴ Aynı şekilde istihdam edilenlerle işçilerin vakfın idaresine katılmalarında da derneklerdeki en üst karar organı olan Genel Kurula benzeyen bir nitelik görülmüştü. Bu hükümler karşısında istihdam edilenlere ve personele yardım vakıflarının, hukukumuzdaki şahıs toplulukları (universitates personarum) ile mal toplulukları (universitates bonorum) arasında adeta karma bir nitelik taşıdıkları görüşü ileri sürülmüştür.²⁵

2001 tarih ve 4721 sayılı MK m. 110, bu eleştirilerden bazısını dikkate alarak aidat yerine “ödentî” terimini kullanmış olmakla birlikte, doktrinde eleştirilen hususların tamamı, klasik vakıf kuralları dikkate alınmadan, ele alınıp değişikliğe uğratılmamıştır.

“çalıştırılanlara ve işçilere yardım vakıfları” yani Türk Ticaret Kanunu'nun 468. maddesine göre kurulan vakıflarla Sosyal Sigortalar Kanunu'nun Geçici 20. maddesine göre kurulan vakıflar dışında, bu hüküm mutlak olarak uygulanmaktadır...” Karar için bkz. Ballar, *Yeni Vakıflar Hukuku*, 747-751.

24 Hüseyin Hatemi, *Önceki ve Bugünkü Türk hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1969), 202; Akünal ve Tezel, *Türk Medeni Kanunu'na Göre Kurulmuş Vakıflar*, 246; Akünal, *Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler*, 168.

25 Akünal ve Tezel, *Türk Medeni Kanunu'na Göre Kurulmuş Vakıflar*, 247; Akünal, *Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler*, 168. Ayrıca karşılaştırma için bkz. Edis, *İşçilere Yardım Vakıfları*, 57.

MK m. 110/f. 2 şu hali almıştır:

Vakfa ödenti veren çalıştırılanlar ve işçiler en az yapmış oldukları ödeme oranında yönetime katılırlar ve temsilcilerini olabildiğince kendi aralarından seçerler ...

Yararlananların, vakfın edimlerinin yerine getirilmesini dava yoluyla isteyebilmeleri, ödenti vermiş olmalarına veya vakfı düzenleyen hükümlerin kendilerine bu hakkı tanımış bulunmasına bağlıdır.

MK 77/A ve MK 110. maddesindeki esaslar bakımından istihdam edilenlere ve personele yardım vakıflarını tek taraflı personele yardım vakıfları ve iki taraflı personele yardım vakıfları diye iki ayrı kategoriye ayırmak mümkündür.

Bu ayırım vakfın malvarlığının tamamen ortaklıkça (vakfeden) karşılanması veya vakıftan yararlanacak olanların da bu malvarlığına katkıda bulunmaları esasına dayanmaktadır. Bu iki kategori arasındaki en önemli fark, işçi ve müstahdemlerin vakfa karşı sahip olacakları haklarda kendisini gösterir.

3.4. Çalıştırılanlara ve İşçilere Yardım Vakıflarının İşçi ve Çalışanlara Verdikleri Haklar

3.4.1. Tek Taraflı İşçilere Yardım Vakıflarında

Vakıf malvarlığının tamamının şirket tarafından karşılanması ve vakıftan yararlanan çalışan ve işçilerin vakfa herhangi bir aidat ödemedikleri durumlar söz konusu olabilir. Bu tip işçilere yardım vakıflarında vakıftan yararlananların vakfın yönetimine katılma hakları kural olarak yoktur. Ancak vakıf senedinde, vakfı kuran anonim şirketin iradesi ile böyle bir hakkın tanınması mümkündür.²⁶ Anılan tek taraflı işçilere yardım vakıflarında, işçi ve müstahdemlerin vakfın yönetimine katılması ya işverenin serbest isteği veya sendikaların zorlaması ile de sağlanabilir.²⁷ Esasen, bu tür vakıflarda yararlananlar vakfa ait edimleri ancak vakıf senedinde kendilerine böyle bir hak tanınmışsa dava yoluyla takip edebilirler (MK m. 110 - eMK m. 77/A).

26 Tekinalp, “İşçi ve Müstahdemler Yararına Yardım Akçeleri,” 440.

27 Tekinalp, “İşçi ve Müstahdemler Yararına Yardım Akçeleri,” 440; Akünal ve Tezel, *Türk Medeni Kanunu’na Göre Kurulmuş Vakıflar*, 248; Edis, *İşçilere Yardım Vakıfları*, 141.

Bunlara karşı, tek taraflı personele yardım vakıflarında da vakfın organları yararlananlara vakfın örgütü, faaliyeti ve mali durumu hakkında gerekli bilgileri vermekle yükümlüdür (MK m. 110 – eMK m. 77/A. fıkra II). Vakıftan yararlananlar, bu incelemeler sonunda olumsuz bir izlenime kapılırlarsa, teftiş makamını durumdan haberdar etmek suretiyle vakfın işleyişini kontrol ettirebilirler.²⁸

3.4.2. Vakıf Malvarlığına Çalışanlar ve İşçiler Katkıda Bulunmuşlarsa (İki Taraflı Personele Yardım Vakıfları)

3.4.2.1. Genel Olarak

Bu kategoriye giren çalışanlar ve işçiler lehine yardım vakıflarında, vakıftan yararlananlar da vakfa aidat ödeyerek malvarlığının oluşmasına katkıda bulunurlar (TTK m. 522/3 - MK m. 110/2- eMK. md. 77/A fıkra III). Kanun koyucu bu kategori vakıflarda vakıftan yararlananlara oldukça geniş haklar tanımıştır.

3.4.2.2. Yönetime Katılma Hakkı

Bu hakların başında “yönetime katılma hakkı” yer alır. TMK m. 110 fıkra 2’de, “Vakfa ödenti veren çalıştırılanlar ve işçiler en az yapmış oldukları ödeme oranında yönetime katılırlar ve temsilcilerini olabildiğince kendi aralarından seçerler” kuralı öngörülmüştür.

Doktrinde, maddede ifade edilen temsilcinin, bir menfaat temsilcisi olduğu görüşü ileri sürülmüştür.²⁹ Bu görüşe göre, temsilcinin bir menfaat temsilcisi olmasının, vakfın menfaatinin bir tarafa bırakılıp, sadece çalışanların ve işçilerin menfaatlerini takip etmek olmadığı, temsilcinin çalışanların ve işçilerin menfaatlerinin korunmasında yeteri kadar çaba harcamaması durumunda bu sıfatı kaybetmesi, azlinin işçi ve çalışanlar tarafından yapılabileceği anlamına geldiği kabul edilmektedir.³⁰

Çalışanlar ve işçiler vakfın malvarlığına aidat ödemek suretiyle katkıda bulunmuşlarsa, kanun gereği vakfın yönetimine katılırlar (MK m. 110 – eMK

28 Tekinalp, “İşçi ve Müstahdemler Yararına Yardım Akçeleri,” 440.

29 Tekinalp, “İşçi ve Müstahdemler Yararına Yardım Akçeleri,” 441. Bu konuda Edis farklı görüşte olup, madde metnindeki temsilci teriminin, seçilenlerin temsilcisi anlamına gelmediğini, bunların organ işlevi ile donatıldıkları görüşündedir. Edis, *İşçilere Yardım Vakıfları*, 143.

30 Tekinalp, “İşçi ve Müstahdemler Yararına Yardım Akçeleri,” 441.

m. 77/A fıkra III). Bu katılmanın “En az” vakfın malvarlığına katkıları oranında olacağı kanunda öngörülmüştür. Bu nedenle, vakıf senedinde bir açıklık yoksa, yönetime katılma hakkı, sadece para olarak vakfın malvarlığına katkıda buldukları oranda çalışanlara ait olacak ve temsilciyi onlar seçeceklerdir.³¹

Bu konuda bizim de katıldığımız diğer bir görüş *Edis* tarafından savunulmuştur. Yazar, kanun tarafından vakıftan yararlananlar topluluğuna, vakfın bir “seçim organı” işlevi tanıdığını, kanunda “temsilci” deyimini kullanılmış ise de seçilenlerin temsilci olmayıp, bir organ işlevi ile donatıldıklarının kabul edilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.³²

Uygulamada, işçiler ve çalışanlara yardım vakıflarının vakıf senetlerinin de bu anlayışa göre düzenlendiği görülmektedir.³³

31 Tekinalp, “İşçi ve Müstahdemler Yararına Yardım Akçeleri,” 442; Ballar, *Yeni Vakıflar Hukuku*, 730.

32 *Edis, İşçilere Yardım Vakıfları*, 143.

33 Örneğin Esbank Mensupları Emekli Sandığı Vakfının, Vakıf Senedinde, madde 6’da Vakfın İdare Organları a) Genel Kurul b) Yönetim Kurulu c) Denetçiler olarak sayılmış; madde 7’de Genel kurulun vakıf üyelerinden meydana geleceği belirtilmiş, üyelerin genel kurula katılması kenar başlıklı madde 8’de, üyeler genel kurula bizzat katılır. Her üye bir oya sahiptir. Yine toplantı nisabının belirtildiği 10. madde de Genel kurul toplantılarının muteber olabilmesi için üyelerden en az yarıdan bir fazlasının toplantıya katılmış olması lazımdır. Bu toplantıda nisap temin edilmezse ertesi gün aynı yer ve saatte Genel Kurul mevcut ile toplanır. Genel Kurulun görev ve yetkilerine ilişkin 12. madde de ise, Genel kurul Vakıftan yararlananlarının hak ve menfaatini gözeten ve Vakıf senedi hükümlerinin uygulanmasını denetlemeye yetkili organ olup başlıca görev ve yetkiler ise örnek olarak şu şekilde belirlenmiştir. A) Yönetim kurulu ve denetçi raporlarına ilişkin yıllık hesap durumlarını inceleyip karara bağlamak ve ibra etmek, b) Vakıf üyeleri arasından Yönetim Kuruluna yedi asil yedi yedek üye ve denetçiliğe iki asil iki yedek üye seçmek, c) Bu Vakıf Senedinin kısmen veya tamamen tadiline veya Vakfın devrini, feshini ve tasfiyesini düzenleyen hükümler dahilinde fesih ve tasfiyeye karar vermek.; Genel kurul kararları başlığını taşıyan 13 madde Genel kurulda kararların açık oyla hazır bulunanların çoğunluğu ile alınacağını, oyda eşitlik olması durumunda Divan Başkanının bulunduğu tarafın çoğunluk sayılacağını, Ancak Vakıf Senedinde yapılacak değişiklikler ve Vakfın devrine feshine ilişkin kararlarda üyelerin dörtte üçünün toplantıya katılması ve katılanların üçte iki çoğunlukla alacakları karar ile geçerli olacağı, kuralı benimsenmiştir.

T.C. Ziraat Bankası AŞ ve T.C. Halk Bankası AŞ Mensupları Emekli ve Yardım Sandığı Vakfının Vakıf Senedinde, Sandığın idaresi başlıklı 34. Maddede, Sandığın idare organları olarak a) Genel Kurul, b) Yönetim Kurulu, c) Denetçiler olarak sayılmış; Genel Kurul 35. Maddede, Sandığın en üst karar organı olup vakıftan yararlananlar ile sandıktan aylık alanların kendi aralarında seçecekleri delegelerden oluşacağı, 36. Maddede seçim işlerinin, her 100 Vakıf yararları için bir delege seçileceği, bir seçim bölgesinde 100 yararlandıktan artan varsa, artan yararlanan sayısının 50 ve 50 den fazla olması halinde bir delege daha seçileceğini, sonuncu delegenin artık Vakıftan yararlanan sayısını temsil edeceğini, madde 37 Yönetim Kurulunca oluşturulan Ko-

3.4.2.3. Bilgi Talep Hakkı

TMK madde 110 fıkra 1 uyarınca, yardım vakfının yöneticileri, yararlananlara, paraca katkıda bulunsunlar veya bulunmasınlar, vakfın örgütü, işleyişi ve mali durumu hakkında gerekli bilgiyi vermeye yükümlü tutulmuşlardır.

3.4.2.4. Dava Hakkı

Türk Medeni Kanunu'nun 110. maddesinin 4. fıkrası, 903 sayılı eMK'nın 77/A maddesinde olduğu gibi, yararlananların vakfa ilişkin edimleri dava yolu ile isteyebilme hakkını yine tanımıştır. Anılan madde uyarınca, vakıftan yararlananlar, vakfa ödenti (paraca katkı) yapmış veya vakfı düzenleyen hükümler kendilerine, bu hakkı vermiş ise vakfa ilişkin edimlerin yerine getirilmesini dava yoluyla isteyebileceklerdir. Kanun koyucu, yararlananın ödenti ödemesi durumunda bu hakkın kanunen var olduğunu, para ödemeyenler için ise vakfı düzenleyen hükümlerle böyle bir hakkın tanınabileceğini hüküm altına almıştır.³⁴

3.4.2.5. Faiz Talep hakkı

Yararlananlara yardım vakıflarında, TTK m. 522 f. 3 ayrıca, “yöneticilerden, çalışanlardan ve işçilerden aidat alınmışsa, iş ilişkisinin sonunda, vakıf senedine göre yapılan ayırımdan yararlanamadıkları takdirde, çalışanlara ve işçilere hiç değilse ödedikleri tutarların) ödeme tarihinden itibaren kanuni faizi ile birlikte geri verileceğini” hüküm altına almıştır.³⁵

misyon tarafından Genel Kurula katılacak delege listesini bir tutanakla tespit edileceği, delegelere GK toplantısında hazır bulunmaları için bildirim yapılacağını, madde 39, Delegelerden her birinin GK'da temsil ettikleri Vakıftan yararlanan sayısına göre oya sahip olduğunu, Madde 41, Genel Kurul toplantılarında Vakıftan yararlananların yarısından bir fazlasının temsil edilmesinin şart olduğu, bu nisap olmazsa toplantının on beş gün sonraya erteleneceğini, ikinci toplantıda nisap aranmayacağını, Genel Kurulun görevlerini belirten madde 43, a) Genel Kurulun Yönetim kurulunun bir önceki döneme ait işlemlerinin Vakıf Senedi hükümlerine uygun olup olmadığını inceleyip, onaylamak, Yönetim Kurulu ve denetçi raporlarını ekli hesap durumlarını inceleyip, onaylamak, Yönetim Kurulu ve denetçileri ibra etmek, b) Dokuz kişiden oluşan Yönetim Kuruluna 4 asil 4 yedek üye ile bir asil bir yedek denetçi seçmek c) Vakfeden Bankaların YK görüşünü almak ve Vakıftan yararlanan sayısının ¾'nün temsil edildiği toplantıda, mevcudun 2/3 çoğunluğunun oyu ile Vakıf Senedi Değişikliğine karar vermek, d) Vakıf senedindeki şartların gerçekleşmesi durumunda, c bendinde belirtilen nisapla, Vakfın tasfiyesine, tasfiye şekline veya Vakfın devamına karar vermek.

34 Tekinalp, “İşçi ve Müstahdemler Yararına Yardım Akçeleri,” 444; Edis, *Yeni Vakıflar Hukuku*, 146-148; Ballar, *Yeni Vakıflar Hukuku*, 730.

35 Karşılaştırma için bkz. Tekinalp, “İşçi ve Müstahdemler Yararına Yardım Akçeleri,” 444; Edis, *Yeni Vakıflar Hukuku*, 148-149.

Sonuç

Çoğunlukla toplumsal yardımlaşma ve dayanışma duygularının tatminine yönelik tesis edilen hayır kurumları olarak karşımıza çıkan vakıflar, TMK kapsamında tüzel kişiliği haiz mal topluluklarıdır. Vakıflar temel olarak eski – yeni vakıf şeklinde tasnif edilmekte ise de Kanun Koyucu yeni vakıflar içerisinde de farklı tür vakıfların kurulmasına imkân vermiştir. Bunlardan bir tanesi hem TMK hem TTK hem de SSK’da ilişkili düzenlemelerin bulunduğu çalıştırılanlar ve işçiler lehine yardım vakıflarıdır. Bu vakıfların temelinde de işverenin işçilere karşı olan “sosyal yükümlülüklerinin yerine getirilmesi” düşüncesi yatmaktadır. İlgili kanuni düzenlemeler incelendiğinde çalıştırılanlar ve işçiler lehine yardım vakıflarının, genel vakıf teorisi ve sistematüğinden daha farklı kurgulandığı görülmektedir. Söz gelimi mal topluluğı olan vakıflarda üyelik, aidat ödenmesi, yönetime katılma gibi haklar söz konusu değilkken çalıştırılanlar ve işçiler lehine yardım vakıflarında aksi düzenlemelerin öngöröldüğü, özellikle ödenti veren işçilerin vakfın yönetiminin belirlenmesinde etkin olduğı görölmektedir. Benzer şekilde işçilere yardım vakıflarında, diğeri vakıflardan farklı olarak yöneticilerin genel kurulca ibralarının mümkün olduğı anlaşılmaktadır. Esasen bu tür vakıfların senetlerinde ibra hususunun açıkça yazıldığı görölmektedir. Yine bu vakıflardan yararlananların vakfa ödenti vermesi veya vakfi düzenleyen hükümlerin böyle bir hak sağlaması şartıyla çalıştırılan ve işçilerin dava yoluyla vakfa ilişkin edimlerin yerine getirilmesini talep etmeleri mümkündür. Bütün bu hususlar çerçevesinde yeni vakıflara ilişkin yapılacak düzenlemelerde veya mahkemelerce tesis edilecek kararlarda, çalıştırılanlar ve işçiler lehine yardım vakıflarının kendine has özelliklerinin göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Açıkgöz, Osman. “Vakıf Yönetim Organının İbrası ve Uygulanacak Hükümlerin Tespiti,” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22, no. 3 (2016): 53-82.
- Aksoy Dursun, Sanem. “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Vakıfta Üyelik Sorunu.” *Medeni Hukuk Alanındaki Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi Sempozyumları, C.III Dernekler ve Vakıflar* içinde. Hazırlayan Baki İlkay Engin, 179-196. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- Akünel, Teoman. *Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1988.
- Akünel, Teoman, ve Adnan Tezel. *Türk Medeni Kanununa Göre Kurulmuş Vakıflar ve Sorunları*, Vehbi Koç Vakfı Yayınları, 1975.
- Akyıldız, Ali. “Vakfın Kuruluşunda Amaç ve Malvarlığı Denetimi ile Vakıflarda Dernekleşme Eğilimi Problemi.” *Vakıflar Dergisi* 26 (1997): 411-426.
- Ballar, Suat. *Yeni Vakıflar Hukuku*. Yeniden Düzenlenmiş ve Güncellenmiş Özgün 5. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2015.
- Demirsatan, Barış. “Vakıf Yönetim Organını Oluşturan Kişilerin Vakıf Tüzel Kişisine Karşı Hukuki Sorumluluğu.” *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9, no. 1 (2024): 109-133.
- Edis, Seyfullah. *İşçilere Yardım Vakıfları*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1982.
- Güneri, Hasan. *Türk Medeni Kanunu Açısından Vakıfta Amaç Kavramı ve Amacına Göre Vakıf Türleri*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1976.
- Gürzümar, Osman Berat. “Türk Medeni Kanununun ‘Vakıflarda Üyelik Olmaz’ Hükmünü İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararı Hakkında.” *Haluk Konuralp’in Anısına Armağan* içinde. Hazırlayan Osman Berat Gürzümar. Cilt: 3, 523-547. Ankara: Yetkin Yayınları, 2009.
- Hatemi, Hüseyin. *Kişiler Hukuku*, 6. Basım. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2017.
- Hatemi, Hüseyin. *Önceki ve Bugünkü Türk hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1969.
- İşeri, Ahmet. “Amerikan Vakıfları Üzerine Bir İnceleme.” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 27, no. 3/4 (1970): 269-298.
- İşeri, Ahmet. *Türkiye’de Medeni Kanuna Göre Kurulmuş Vakıflar ve Sorunları (1926-1973)*. Vehbi Koç Vakfı Yayınları, 1975.
- Özdamar, Demet, Senem Ermumcu, ve Mertkan Uçkan. “5555 Sayılı Yeni Vakıflar Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, no. 1-2 (Haziran 2007): 139-234.
- Özedöner, Haydar Bayram. *Vakıf Yönetim Organının Hukuki Sorumluluğu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.
- Özsunay, Ergün. *Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1982.
- Serozan, Rona. *Medeni Hukuk: Genel Bölüm, Kişiler Hukuku*, 6. Basım. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2015.
- Tekinalp, Ünal. “İşçi ve Müstahdemler Yararına Yardım Akçeleri ve Yardım Vakıfları.” *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 4, no. 3 (1968): 420-447.